

(ע"ב) 'הא צריך לאמטוייה – מחלוקת ר' אליעזר ורבנן' – שלדעת ר"א אין לפסול, הואיל והולכה שניה אינה נצרכת. ונראה שגם לדעת המכשיר בהולך זר וחזר והולך כהן, דאוליגן בטר הולכה אחרונה, יהא כשר אם הולך כהן וחזר והולך זר – כיון שהולכה שניה מיותרת ואין בה כח לפסול.
 והיה מקום בסברא לומר שלר"א הולך זר וחזר והולך כהן פסול, כי הולכה שניה אין בכחה להכשיר, אך אין במשמע בגמרא תלות זאת במחלוקת ר"א וחכמים.
 ולמסקנא לא דיבר ר"א אלא בהולך לחוץ, ולא ביצא וחזר. ואולם לר' שמעון יש נפקותא בדבר בחטאות פנימיות, שאם יצא וחזר – אין חזרה שניה פוסלת, שהרי לא גרע זה מבין האולם ולמזבח, שכיון שיכול היה לשחוט שם – לא פסל (כדלעיל יד.), וכל שכן כשיצא וחזר. ויש לדון לר"ש בזר שהולך חטאות פנימיות וחזר והולך כהן כשר, וכן"ל.

פרק שני – 'כל הזבחים שקבלו דמין'

'זר מנלן...' – וכן להלן הוצרכו ללימודים מיוחדים על כל שאר הפסולים המנויים במשנה, שהם מחללים עבודה.
 ואין להקשות לשיטת רבא (בריש תמורה) ש'כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד – אי עביד לא מהני', מדוע צריכים מקור לכך שעבודתם פסולה, הלא כיון שעבר על אזהרת התורה – לא תועיל עבודתו? יש לומר, כיון שמצינו בחלל שאף על פי שמוזהר שלא לעבוד, אם עבד בשוגג עבודתו כשרה, ולמדנו זאת מן הכתוב (ע' קדושין טו), הרי שגילתה תורה שלענין עבודה 'אי עביד מהני' (עפ"י רעק"א).
 ע"ש תירוץ נוסף, ובמה שהעיר על דבריו באבי עזרי (ביאת מקדש ב, ז. תליתאה). והעיר שם עוד מדוע נקט רעק"א חלל ולא נקט דינא ד'שלא לשמה' המבואר בראש המסכת שכשרים ולא עלו. וכן דין פרוע-ראש שעבד שעבודתו כשרה (סנהדרין כב:).
 וע' בספר אפריון שלמה (להגר"ש קלוגר, נדפס בספר שער המלך הל' תרומה פ"ד) שכתב כיון שלא נאמר דין 'לשמה' בלשון אזהרה ואף לא בלשון ציווי אלא רק כדיון על כשרות הקרבן – אין אומרים בכגון דא 'אי עביד לא מהני' (וע' רש"י לעיל ב: שאיסור מחשבת שלא לשמה נלמד מ'לא יחשב'. ע"ע במצוין לעיל ב).

דף טז

'מה לבעל מום שכן עשה בו קרב כמקריב. טמא יוכיח' – שלא עשה בו קרב כמקריב, שאין בהמה מקבלת טומאה בחייה (רש"י). ואם תאמר, מכל מקום לאחר שחיטה מקבלת טומאה, ואם כן מצינו אופן מסוים שהקרב כמקריב גם בטומאה [והלא בלימוד 'חדא מתרת' די בפירכא כל דהו]?
 יש לומר שגם בזר יש ענין מסוים שעשה בו קרב כמקריב – שצריך להקדיש הבהמה, ואילו שחט חולין – פסול, הרי שצריך קדושה על הקרב ועל המקריב. אלא שבבעל מום הקרב כמקריב לגמרי. ומוכן לפי זה שטמא יוכיח שלא עשה בו קרב כמקריב לגמרי, ודומה לזרות (שפת אמת).

– ואם תאמר מום שאינו פוסל בבהמה [כגון 'מרוח אשך' – שנמרחו אשכיו לרבי ישמעאל בבכורות מד:]: יוכיח, שלא בעשה בו קרב כמקריב ומחלל עבודה. ואין לומר שהפירכא היא מ'שם מום' שעשה בו קרב כמקריב, שהרי להלן אמרו 'שם יושב לא פריך' [ורק ב'אם תמצי לומר' אמרו דפריך, אבל כאן לא נחתו לדון בכך].

ונראה שמכאן יצא לו להרמב"ם (בהלכות ביאת מקדש ו,ו) שמום שאינו פוסל בבהמה אינו מחלל עבודה באדם, אעפ"י שלוקה. וזהו שפרכו בגמרא שבעל מום שמחלל עבודה עשה בו קרב כמקריב, משא"כ בשאר מומים שאינם פוסלים בבהמה קים להו לחז"ל שאינו מחלל עבודה (עפ"י באר יצחק או"ח כא).

'הצד השווה שבהן שמוזהרין ואם עבדו חיללו, אף אני אביא זר שהוא מוזהר ואם עבד חילל. מנלן דמוזהר...' – אבל ללא אזהרה בור, אין ללמוד מבעל מום וטמא, שהרי אין מוזהרים מן הדין. וממילא אי אפשר גם ללמוד לענין חילול עבודה [בצד השווה, שהם פגומים לענין קדשים ומחללים עבודה], שיש לפרוך מה להצד השווה שבהן שכן מוזהרים, תאמר בור (כ"ג פשוט).

'מה להצד השווה שבהן שכן לא הותרו בבמה' – מפורש כאן שבעל מום וטמא אסורים לשרת בבמה. אכן יש שכתבו לענין טמא בבמה שאין הדבר מוסכם, ויש דעות בין החכמים שטמא כשר בבמה – ע' בזה במשנה למלך הל' קרבן פסח א,ג; דבר אברהם ח"ג א; חדושי הגרז"ר בענגיס ח"ב מד,ג; בית ישי קיו. חדושי הר צבי להלן נט; קרן אורה וצאן קדשים סוף מסכתין.

ולענין בעל-מום המוזהר בבמה, יש לפרש בכך את הכתוב בפרשת מומין (ויקרא, כא, כד): וידבר משה אל אהרן ואל בניו ואל כל בני ישראל – שלכך הוצרך הציווי לכלל ישראל [וכבר עמד כך ראב"ע, ופרש בדרך אחרת 'ולא דברי הקבלה'], להזהירם כשהם מקריבים בבמה, שלא יקריבו בעלי מומין. והטעם, לפי שכל אשר מום בו לא יקרבו גם במושב שרים ונכבדים, לכך גם בבמה אסור (כן פרש במשך חכמה שם. וע"ע בספר משנת חיים (לרחמ"י שטינברג. ב"ב תשנ"ד. סי' פג,ג) שהעיר מכמה מקומות במדרשים ומשאר ספרים).

'מה ליושב שכן פסול לעדות' – יש מן הראשונים שדייקין מלשון זו שעדות שנאמרה בישיבה, פסולה אף בדיעבד (עתוס' שצדדו בדבר. וע' שלטי הגבורים פ"ק דסנהדרין, מהרי"א ז). ואולם הרבה ראשונים חולקים וסוברים שבדיעבד כשר, שאם לא כן כיצד מכשירים בת"ח להעיד יושב משום כבוד התורה, יאמרו שלא יעיד כלל – אלא ודאי 'פסול' שאמרו כאן היינו לכתחילה (עפ"י רמב"ן שבועות ל ושאר ראשונים; שו"ת הרשב"א ח"ב סד וח"ו רה; שו"ת הריב"ש רסו. וע"ע סמ"ע יז סק"ה ובאורים ותומים שם; שו"ת חות יאיר כג; חדושי הנצי"ב כאן; ובמצוין שבועות ל ובפסחים עה).

– הפירכא מעדות לעבודה במקדש, גם סברא יש בה; בשני המקומות מצויין ומנומק בכתוב דין העמידה – ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה'; לעמוד לפני ה' לשרתו. אשר על כן אין ללמוד מיושב לזר, שהרי מצאנו חומרא בישיבה שהיא פסולה בעדות הנאמרת 'לפני ה', הלכך אין ללמוד ממנה לזר.

זיושב דכשר בבמה...' – נראה שהוא הדין עומד על גבי כלים או ע"ג רגל חברו – כשר בבמה. [ואע"פ שאמרו (ק.). שאם צריך מזבח בבמה – חציצה פוסלת, שונה שם שאם הוציף אין נחשב שמקריב על המזבח. ואע"פ שכתבו תוס' (שם) שעל גבי רגל חברו אין דרך שירות בכך, נראה שבבמה אין לחוש בכך] (עפ"י חזון איש זבחים כ (ב), ז).

ה. הוליכו כהן והחזירו וחזר והוליכו זר; רב שימי בר אשי רצה לתלות שאלה זו בנידון הקודם – האם ההליכה הראשונה היא הקובעת או האחרונה. ורבא אמר שכאן לדעת הכל פסול, הואיל ולאחר שהרחיקו הלא צריך להביאו, הלכך אם הוליכו עתה זר – פסול. וסברא זו, רצו לתלותה במחלוקת רבי אליעזר ורבנן במהלך במקום שאין צריך להלך. אולם אביי הוכיח מברייתא שלדברי הכל נחשבת ההולכה שלאחר ההחזרה הילוך הנצרך, הלכך פוסל. (וכן פסק הרמב"ם).

ו. הוליך את הדם לצד חוץ מהמזבח, במחשבת פסול [או ע"י אדם פסול. כ"מ בגמרא] – לא פסל, שאינו 'הילוך הצריך'.

כך מפורש בברייתא בדברי רבי אליעזר. ולפרש"י אין חולק עליו בדין זה. ואולם הרמב"ם נקט שחכמים חולקים, ופסק כמותם (פסוה"מ יג, ט). והראב"ד השיגו.

ז. הוליך חוץ למזבח והחזירו למזבח במחשבת פסול; בתחילה רצה רבא לתלות נידון זה במחלוקת חכמים ורבי אליעזר. אבל הסיקו על פי לשון הברייתא שאפילו רבי אליעזר פוסל בזה, שהריזה 'הילוך הצריך'. (ורק לרבי שמעון כשר שסובר אין מחשבת-פסול פוסלת בהולכה מפני שאפשר לבטלה).

ח. הושטת יד להזאת דם החטאת במחשבת פסול; בתחילה תלו שאלה זו במחלוקת רבנן ורבי שמעון במשנתנו, ואולם במערבא (וכן רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע) דחו זאת, כי מחלוקת ר"ש ורבנן אינה אלא בהולכה ממש, אבל בהושטת היד לזרוק – ודאי פסולה. ויש גרסא אחרת: ודאי אינה פסולה (מפני שההושטה נטפלת לזריקה, והוא לא חשב על הזריקה. ואולם אם מחשבתו על הזריקה – ודאי פסל. עפרש"י).

ט. רבי ירמיה שאל מרבי זירא, נקטעה יד המזה לאחר שיצא הדם מידו, ואמר לו: פסול (וזהה... ונתן...). שכל עוד לא הגיע הדם למזבח לא נשלמה ההואה. ומבואר בגמרא שכמו כן מחשבת פסול פוסלת עד הגעת הדם למזבח. (ופשוט שכן הדין בכל זריקת הדם. עתוס').

פרק שני; דפים טו – טז

כו. א. אלו אישים ואופני עבודה פוסלים ומחללים אותה?

ב. אלו מן הפסולים אסורים באכילת קדשים ואלו מותרים; אלו כשרים לשרת בבמת יחיד ואלו פסולים?

א. האישים והאופנים הפוסלים את העבודה משעת קבלת הדם ואילך; זר, אונן [מלבד כהן גדול שמקריב אונן], טבול יום, מחוסר כפורים, מחוסר בגדים, שלא רחץ ידיים ורגלים, ערל, טמא, יושב, עומד על גבי כלים / ע"ג בהמה / ע"ג רגל חברו. וכן בעל מום ושתוי יין מחללים עבודה, כמפורש בתורה. קבל בשמאל – פסל. רבי שמעון מכשיר.

א. כתב הרמב"ם (ביאת מקדש ה, ו) אדם שיש בו מום שאינו פוסל בבהמה, אם עבד – לא חילל, אעפ"י שלוקה.

ב. פרוע ראש, אעפ"י שאם עבד דינו במיתה – אינו מחלל עבודה (סנהדרין כב: ודעת המקשה שם שמחלל. עתוס').

ב. הטמא והערל אסורים באכילת קדשים (ע' ביבמות ע-עא), וכן אסורים להקריב בבמה. הזר אסור באכילת קדשים ומותר להקריב בבמת יחיד בשעת הטר הבמות (כגדעון ומנוח ושמואל שהקריבו בבמה).
האונן אסור באכילת קדשים [קל וחומר ממעשר. ואפילו כהן גדול המקריב אונן אסור לאכול]. ובבמה – אין הדבר ברור אם מותר לשרת אם לאו.
בעל מום מותר באכילת קדשים ואסור בבמה.
יושב – אוכל קדשים וכשר בבמה. וכן מחוסר בגדים ושאינו רחוץ ידו"ר אוכלים בקדשים וכשרים בבמה. וכן שתוי יין אינו חייב בבמה (ערמב"ן ויקרא י').
נראה שהוא הדין לעומד על גבי דבר אחר – כשר בבמה (עפ"י חו"א).

כז. א. מגין שזר ואונן אסורים לעבוד במקדש, ומגין שאם עבדו חילול עבודתם?

ב. האם ניתן ללמוד חילול עבודה בזר משאר הפסולים?

ג. האם ניתן ללמוד חילול עבודה באונן משאר פסולים?

א. הזר מוזהר שלא לעבוד מוזר לא יקרב אליכם. [וחייב מיתה בעבודות מסוימות. ע' בפירוט בסנהדרין פב-פד וביומא כז].

מקור הדין שמחלל עבודה; לוי תני מוינזרו מקדשי בני ישראל ולא יחללו – יש לדרוש (מיתור 'בני ישראל'): על בני ישראל להינזר מעבודה כדי שלא יחללו. ודבי רבי ישמעאל תנא: קל וחומר מבעל מום שאוכל ומחלל עבודה, זר שאינו אוכל – ודאי מחלל [ועושים 'זוכיה' מאונן]. או אפשר שיש ללמוד מיושב [תלמיד חכם, הכשר לעדות מיושב]. או מיושב ומאחד מן הפסולים: בע"מ, טמא או אונן.

האונן מנוע מלעבוד ואם עבד חילל, מומן המקדש לא יצא ולא יחלל (-הכהן הגדול) – הא הדיוט שלא יצא, ועבד – חילל. רבי אלעזר אמר: מתשובת אהרן למשה הן הקריבו... יש ללמוד שאילו היו מקריבים באנינות – היה הקרבן נפסל וטעון שריפה.
דבי ר' ישמעאל תנא: אזהרה לאונן יש ללמוד מהן הקריבו – משמע שאסור לכהן הדיוט להקריב באנינות [אבל אין ללמוד משם חילול לדעה זו, כי י"ל שאף אם היו מקריבים באנינות לא היו צריכים לשרוף]. וזה שמחלל עבודה יש ללמוד ב'קל וחומר' מבעל מום זר וטמא (וטבו"י. תוס') או מיושב (ת"ח), או מיושב ואחד מאלו.

נראה שהאונן אסור בלבישת בגדי כהונה שנאמר בהם לכבוד ולתפארת, כשם שאסור בתפלין שנקראו פאר. [ולפי דעות הראשונים שאסור בתפלין מהתורה, נראה לכאורה שהוא הדין בבגדי כהונה אסור מדין תורה, אלא שיש להקשות על כך מסוגית הגמרא] (ע' באר יצחק יו"ד לב ד"ה ולפי"ז וד"ה ועדיין. ויל"ע בכהן גדול שלובש בגדי כהונה ומקריב באנינות, האם כמו"כ מותר בתפלין כענין הואיל ואשתרי אשתרי).

ב. אין ללמוד זר מהפסולים דלהלן; –

מה לבעל-מום שכן עשה בו קרב כמקריב, שהמום פוסל גם בבהמה כמו באדם.

מה לטמא שכן מטמא.

מה לבעל מום וטמא שכן לא הותרו בבמה.

מה לאונן שכן אסור במעשר.
מה ליושב שכן פסול לעדות. ואולם מיושב תלמיד חכם שכשר לעדות, צדדו שאפשר ללמוד. או שמא יש לפרוך מה ל'שם יושב' שפסול לעדות.

לימוד זר מבע"מ ואונן – לדעת רב סימא בריה דרבא ניתן ללמוד, כיון שאין מקור לכך שאונן פסול בבמה, ועל כן אין פירכא על לימוד זה. אבל סתמא דגמ' נקט (ואולי גם רב משרשיא סבר כן) שאין ללמוד משניהם, שכן פסולים בבמה.
לימוד זר מבע"מ ויושב – ניתן ללמוד ב'צד שוה'.

ג. אין ללמוד אונן מהפסולים דלהלן; –
מה לבעל מום שכן עשה בו קרב כמקריב.
מה לזר שכן אין לו תקנה.
מה לבעל מום זר שכן לא הותרו מכללן, תאמר באונן שהותר בכהן גדול.
מה לטמא שכן מטמא.

לימוד אונן מבע"מ זר וטמא ב'צד שוה' – אמרו שאפשר ללמוד. אך העלו אפשרות (ואולי זו דעת רב משרשיא) שיש לפרוך: מה לשלשתם שכן לא הותרו מכללן בכהן גדול בקרבן יחיד, תאמר באונן שהותר בכללו בכהן גדול אפילו בקרבן יחיד. ודחו שעכ"פ מצינו גם בטומאה שהותרה מכללה בציבור. מבואר בתוס' שכל זה אמור לחכמים הסוברים בעל מום ששימש באזהרה ולא במיתה, אבל לרבי – יש לפרוך מה לשלשתם שכן במיתה.
ועוד כתבו שצריך להוסיף 'טבול יום' לילפותא, כי בלאו הכי יש לפרוך מה להגך שכן פסולים בפרה.
אונן מיושב ומאחד משאר הפסולים – אפשר ללמוד.

דף טז

כה. מה דינה של הקרבת קרבן באנינות או בטומאה, בקרבן יחיד ובקרבן ציבור, בכהן הדיוט ובכהן גדול?
אונן אסור בהקרבת קרבן יחיד או קרבן ציבור (כן הסיקו בגמרא, כשאלת רבא בר אהילאי על רבא).
ודוקא כהן הדיוט, אבל כהן גדול מקריב באנינות (ואף הוא אסור באכילת קדשים כשהוא אונן).
טומאה הותרה / דחויה בקרבן ציבור, בין בכהן גדול בין בהדיוט, אבל בקרבן יחיד – אסורה (ומחללת) לעולם, בין בכה"ג בין בהדיוט.

דף יז

כט. א. מנין לטבול-יום שאם עבד – חילל?
ב. טבול-יום ששימש במקדש או אכל תרומה – מה דינו? מה דינו של הקורח קרחה בראשו או משחית זקנו, לענין עבודה?
ג. טבול-יום ומחוסר-כיפורים, מי משניהם חמור יותר?